

FOKUS

SPRÅKLYDSANGER MED OPPGAVER

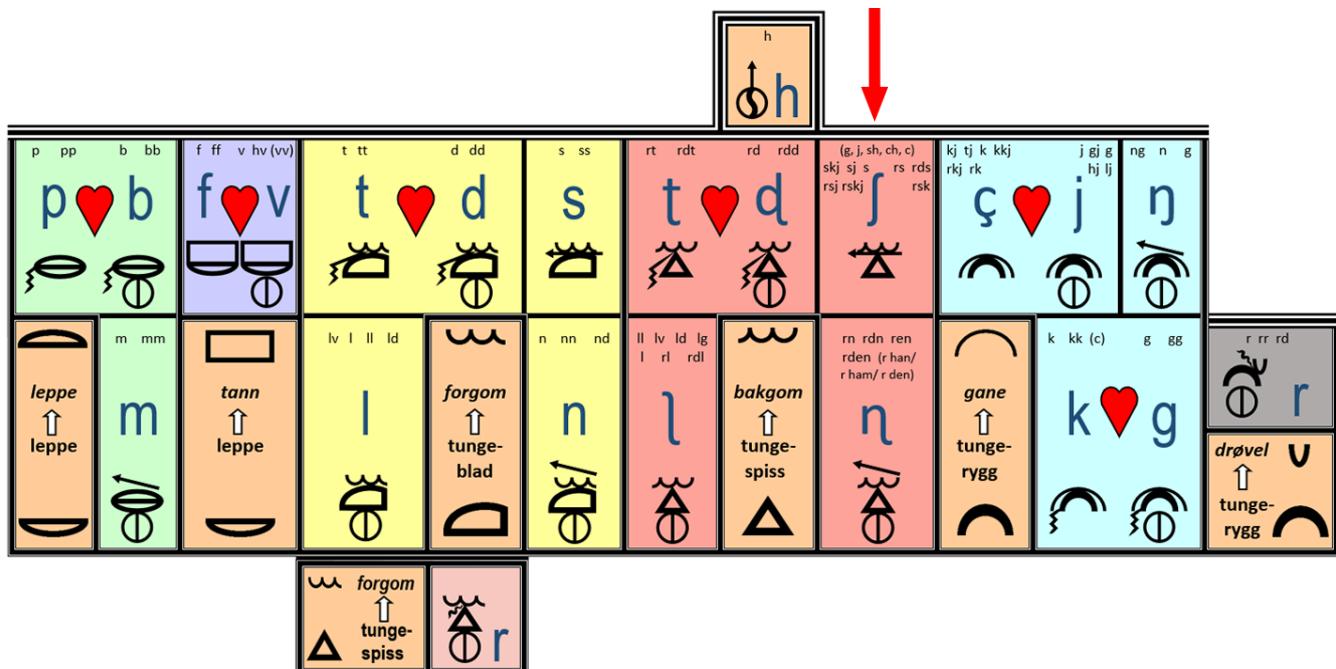
FOKUS B BOKSTAVLØSE LYDER

LESEKURS B LØKKESKRIFT

ʃ-lyd med RS og RDS

Toril Karstad

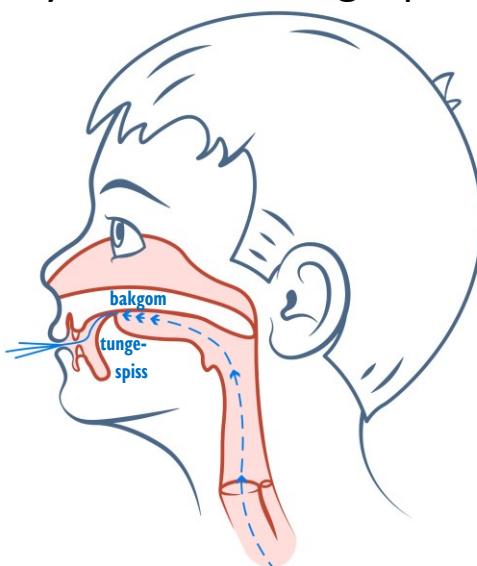
Rosa leilighet: Bakgomlyder, ʃ med rs og rds

I østlandske, trønderske og nordnorske dialekter sier vi vanligvis ikke r-lyden + s-lyden etter hverandre. R+S blir en ny språklyd, /ʃ/ – som er en tungespiss–bakgom-lyd. Vi presser sidene av tungespissen mot bakgommen, så lufta må streve seg gjennom en trang passasje i midten. Vi bruker ikke stemmen. Vi kan si at R-en blir stump, og at s-lyden plasseres *lenger* bak. På samme måte er lydskrifttegnet som en s – men *lengre*: ʃ .

r | S

Ta bort r-lyden, brett tungespissen bakover:

|

Strek under stum bokstav = minus lyd

Forsidebildet er tegnet av Melissa Adéle Popkema.

Fokus er delvis utviklet ved hjelp av Extra-midler. Digitalisering av Fokus talesymbolfont og bilder av artikulasjon er lagd for TKKL av Øyvind Martinsen med midler fra stiftelsen Dam.

Fokus digital læringsressurs (fokus.no) har flere hefter og digitale oppgaver.

ʃ med rs og rds

ʃ-lyd med rs-vers: sang nr. 39

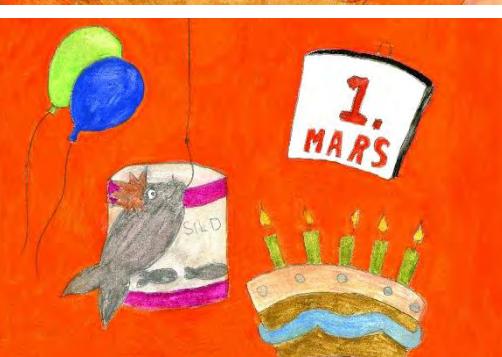
Tekst og melodi: Toril Karstad, vokal: Sandra Karine Iversen 6. kl., sørlandsinnspilling:
Elisabeth Hognestad, komp og opptak: Øyvind Åge Berg, illustrasjoner: Lydia Madeleine Popkema 9. kl.

Jeg heter Lars.
Jeg er mors og fars.
Og så er jeg norsk
og liker torsk.
Men jeg forstår
irsk, så det forslår.
Kirsten, hun er størst.
Hun ble født først.

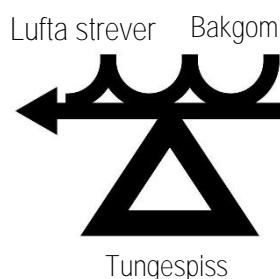

Hørs'len er bra.
Oppførsel: Litt sta.
Kjøttfarse er godt.
Sursild er rått.
Marsvinet mitt,
det forstyrrer litt
og forspiser seg.
Ellers er'n grei.

Bursdagen min
er i mars – og din?
Nå skal du til pers
i siste vers:
Klarer du si:
hårsår sursild i
Harstad's ferskfiskkro,
så er du god!

Talesymbol:

Oppgave 1: Lytt til opptaket,
og prøv å lære sangen.

Oppgave 2: Se på språklydhuset, og finn ʃ.
Si ʃ og kjenn etter uttalen.
Forklar for noen hvordan du
lager lyden med taleorganene.

Oppgave 3: Sett ring rundt alle rs i sangen, og si ʃ.

Oppgave 4: Les sangteksten.

Strek under stum bokstav = minus lyd

Oppgave 5: Finn lyden ʃ skrevet med symbolet rs.

Si lyden mens du tegner ring rundt symbolet (bokstavgruppa).
Tell opp til slutt hvis du har lyst.

bgreifædrsauvmrstupaupøeiubytpaumrseivldejæjf
vhrrsspgrsaudgævmrstuytpaufeirsstpaauæjfvrsspgm
udgtrskskvdauvrskøfeiøubrsdvevjæjfvrsspgaudgtyni
vkrstupauprslkøubystpdrrsspgyaursbgråkvyeyirstuøp
irsubyisrsaujærsågmersvdiejfvrsspigaudtyaubgråj
kvrstupauplkøfeirsbygmejæjfvaubgråkdaursmrstu
vpaustpæfvhrssprsgauyøeifæudauveimrstupauøub
yrsstpauprsdeiæjfejvhrsaubgrårskvyeyifædrsmrstup
aurskrsjeiøubystpaursæågrsvdiejpglmrsæårsunæå

Jeg fant stykker.

Oppgave 6a: Skriv ſ-ord med symbolet rs.

mors

fars

først

Kort a-lyd

mars (måned)

Lang a-lyd

Mars (planet)

irsksk

Oppgave 6b: Skriv ſ-ord med symbolet rs.

tirsdag

størst

årsak

hørsel

farse

børste

Oppgave 6c: Skriv ʃ-ord med symbolet rs.

marsvin

tørst

ellers

bursdag

kurs

Oppgave 6d: Skriv ʃ-ord med symbolet rs og o-vikar for å/e-vikar for æ.

kors

norsk

torsk

forstå

forstyrre

vers

fersk

Oppgave 7a: Skriv s-ord med symbolet rs i løkkeskrift.

mors

fars

først

Kort a-lyd

mars (måned)

Lang a-lyd

Mars (planet)

insk

Oppgave 7a: Skriv s-ord med symbolet rs i løkkeskrift.

storsdag

størst

årsak

hørsel

farse

børnse

Oppgave 7b: Skriv s-ord med symbolet rs i løkkeskrift.

marsvin

dørst

ellers

bursdag

kurs

Oppgave 7b: Skriv s-ord med symbolet rs og o-vikar for å/e-vikar for æ.

kors

norsk

dorsk

forså

forsytre

vers

fersk

Oppgave 8: Del opp i stavelser og tell språklyder i ſ med rs-vers.

- Sett prikk under alle vokaler. Hver prikk markerer en stavelse.
- Tegn stavelsesbuer under hvert ord.
- Skriv antall **språklyder**, rett over hvert ord. Eksempler: Ordet jeg har 3 bokstaver, men bare 2 språklyder, for eg er symbol for diftongen ei, som er én lyd. Ordet Lars har 4 bokstaver, men bare 3 språklyder, for rs er én lyd.

Jeg heter Lars. Jeg er mors

og fars. Og så er jeg norsk
og liker torsk. Men jeg forstår
irsk, så det forslår. Kirsten,
hun er størst. Hun ble født
først.

Hørs'len er bra.

Oppførsel: Litt sta.

Kjøttfarse er godt.

Sursild er rått. Marsvinet mitt,
det forstyrrer litt og forspiser
seg. Ellers er'n grei.

Bursdagen min er i mars –
og din? Nå skal du til pers
i siste vers: Klarer du si:
hårsår sursild i Harstads
ferskfiskkro, så er du god!

Helga Irene
Karstad, 16 år

Til pedagogen: Vi deler ikke stavelser opp etter vanlige delingsregler, men sørger for at bokstaver som representerer én språklyd, havner i samme gruppe. Siden lærer vi elevene vanlige delingsregler ved bindestrek.

Oppgave 9a: Les ord med rs og lang vokal, og legg bokstavkort.

1

kurs
fars
mors
brors
årsak
karse

Rainer Zenz, CC BY-SA 3.0, *

2

til værs
tirsdag
øverst
nederst
murstein
nærsynt

Øyvind J. Karstad, 2.klf

3

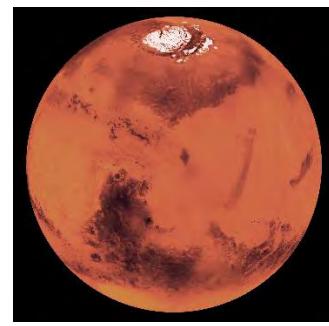
bakerst
brorskap
farskap
morskap
farse
marsvin

Sandra Ford, Dreamstime

4

gårsdagen
treårsdagen
barskap
førskolebarn
lærerstudent
Mars

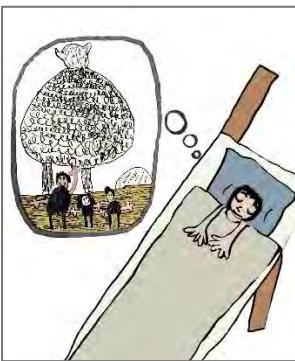

Rawpixel.com, U.S. Government, CC0

Oppgave 9b: Les ord med rs og kort vokal, og legg bokstavkort.

1

første
ellers
først
spørsmål
største

Mats & Maja, 4.klf & Victoria 7.klf

2

morsk
barsk
harsk
børste
østers

Lydia Popkema

3

tørst
hørsel
mars
bursdag
børse

Ragnhild Haakenstad, 4.klf & Victoria Auestad, 7.klf

4

irk
varsle
varsel
advarsel
fyrste

Lydia Madeleine Popkema

Oppgave 10: Fullfør fortellingen.

Ta en titt på bilde 3 på side 3. Les innledningen på historien, og fullfør fortellingen.
Velg ut minst fire ord fra oppgave 9, og flett dem inn i historien. Lag overskrift.

Det var vårsol og en fin dag i mars. Lars hadde bursdag. Bursdagen skulle feires ute i hagen. Far blåste opp masse ballonger som han festet til parasollen. Det var den største ballongklasen Lars og Kirsten hadde sett. «Vær forsiktig!» var fars advarsel. «Vi vil ikke at de skal fyke til værs!»

STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD, FEIT O HAR Å-LYD, FEIT E HAR Æ-LYD.

* <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=592995>

Oppgave 11: Klipp ut en setning, del opp i ord og pusle. Klipp i bokstaver og pusle sammen. Skriv teksten på konvolutt, og putt brikkene i konvolutten.

Jeg heter Lars.

Jeg er mors
og fars.

Og så er jeg norsk
og liker torsk.

Men jeg forstår
irsk, så det forslår.

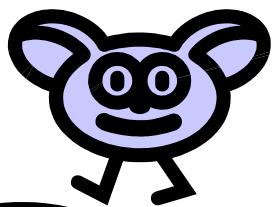

Kirsten, hun
er størst.

Hun ble født først.

Hørs'len er bra.

Oppførsel:

Litt sta.

Kjøttfarse
er godt.

Sursild er rått.

Marsvinet mitt,

det forstyrrer
litt og

Pearson Scott Foresman

forspiser seg.

Ellers er'n grei.

Bursdagen min
er i mars
— og din?

Nå skal du
til pers

i siste vers:

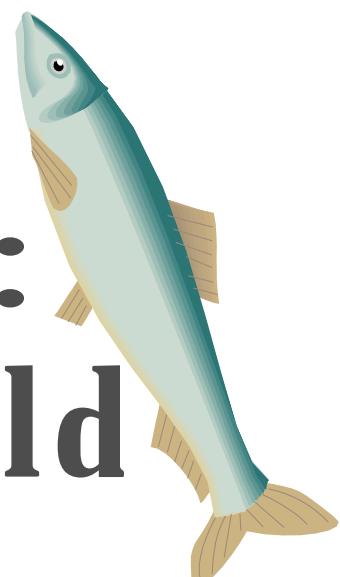
Klarer du si:

hårsår sursild

i Harstads

ferskfiskkkro,

så er du god!

Oppgave 12: Skriv ſ-lyd med rs-verset med løkkeskrift! Se etter forskriften.

Jeg heter Lars.

Jeg er mors og fars.

Og så er jeg norsk
og liker fersk.

Men jeg forstår
irsk, så det forslår.
Kirsten, hun er størst.
Hun ble født først.

Hørs'len er bra.

Oppførsel: litt sta.

Kjøttfarse er godt.

Sursild er rått.

Marsvinet mitt,
det forstyrre litt
og forspiser seg.
Ellers er'n grei.

Bursdagen min
er i mars – og din?
Nå skal du til pers
i siste vers:
Klarer du si:
hårsår sursild i
Florsts ferskfiskkro,
så er du god!

Oppgave 14: Løs rebusen. Bytt ut talesymboler og store bokstaver med små bokstaver. Les setningen.

NB: To ruter under talesymbolet betyr dobbel konsonant. Dobbelt rute betyr bokstavgruppe.
Alle setninger og navn skal starte med stor bokstav. Sett riktig tegn til slutt.

3																	
	Ø	A	ꝝ	ꝑ	A	ꝝ	ꝝ	E	ꝝ	E	ꝝ	E	ꝝ	T	ꝝ	ꝝ	T.

4	Å-lyd					Å-lyd												
	Ø	ꝝ	ꝑ	ꝑ	ꝑ	ꝑ	ꝑ	ꝑ	ꝑ	ꝑ	ꝑ	ꝑ	ꝑ	ꝑ	ꝑ	ꝑ	ꝑ	!
	ø						ø		t			,						!

6		ꝝ		Æ-lyd			Å-lyd	Stum G							
	A	ꝝ	T	E	ꝝ	E	ꝝ	O	G	ꝝ	O	ꝝ	ꝝ	.	
		t			e			o	g						

Strek under stum bokstav = minus lyd, feit O har å-lyd, feit E har æ-lyd, feit T har t-lyd fordi tunga er langt bak på ſ.

Oppgave 14: Fyll inn det som mangler i rs-verset, uten å se etter teksten.

Jeg heter La_____. Jeg er mo_____
og fars. Og så er jeg no_____ og
liker _____. Men
jeg _____ irsk, så det
_____. Kirsten, hun er
st_____. Hun ble født _____.
Hø____'len er bra.

Opp_____ : Litt sta.
Kjøtt_____ er godt. Sursild
er rått. Ma_____ et mitt, det
_____rer litt
og _____ser seg.
Ell_____ er'n grei.
_____dagen min er i
m_____ – og din?

Nå skal du til pe_____ i siste
_____ : Klarer du si:
hå_____ su_____ d i
Ha_____ ds
_____fiskkro, så er du god!

Sandra Ford, Dreamstime

Oppgave 15: Del sangteksten i ord med loddrette linjer.

Jeg|heter|Lars.

Jeger|morsogfars.

Marcus Elieser Bloch, Raupixel.com

Ogsåerjegnorskoglikertorsk.

Men jeg forstår irsksådetforslår.

Kirstenhunerstørst.

Hun ble fødtførst.

Hørs'lenerbra. Oppførsellittsta.

Kjøttfarseergodt. Sursilderrått.

Marsvinetmittdøtførstyrre litt
og forspiser seg. Ellerser'ngrei.

Dreamstime.com

Bursdagenminen imarsogdin?

Nåskaldutilpersisistevers:

Klarerdusihårsårsursildi

Harstadsferskfiskkrosåerdugod!

STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD

Oppgave 16: Les rim med s-lyd med symbolene rs og rds.

Årstein rimer: herske – ferske – beherske

Torstein rimer: østers – søsters

Karsten rimer: farse – karse

Lars rimer: hørselen – oppførselen

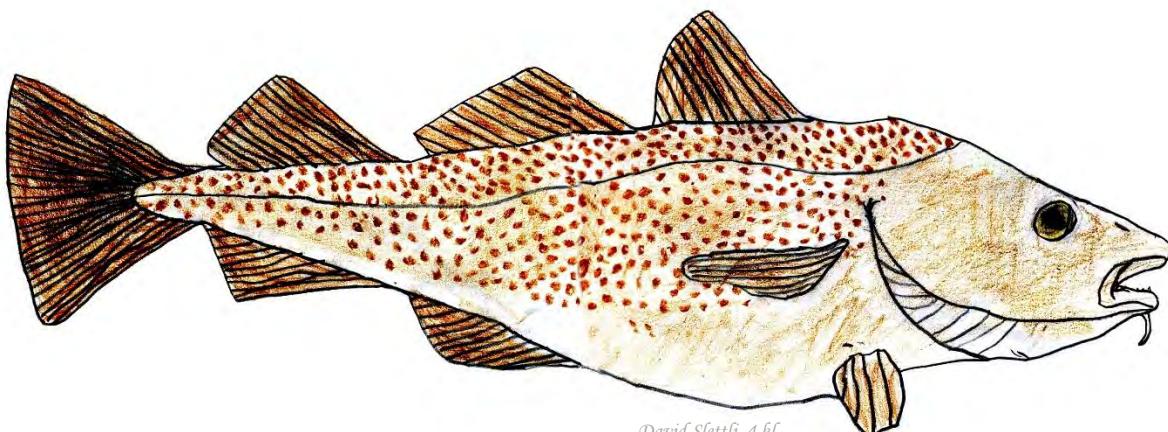
Anders rimer: børsteskraft – østerssaft

Larsen rimer: tørste – første – største – børste

Karstad rimer: nordnorsk – fjordtorsk – utforsk – dorsk

Maia Greiner & Victoria Auestad

David Slettli, 4.kl.

Andersen rimer: mors – brors – rors – Tors

Gundersen rimer: ords – jords – til fjords – til bord

Wannersgård rimer: til værs – stærs – særsl – hærsl – trærsl

David Slettli, 4.kl. &
Miriel Karstad, 1.kl.

STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD, FEIT O HAR Å-LYD, FEIT E HAR Æ-LYD.

Oppgave 17: Les enkle ord med rs, rn, rt og diftonger.

1

størst
vei
øy
pai
gaupe
horn
tau
øye
mors
hai
durte
kai
hjørne
vaie
hei
gøy
fars
fort
bøye
syrne
saus
kaie
sei
høy
skau
bein
norsk
starte
skai
stjerne

2

feil
kart
leir
høye
maur
torn
torsk
snau
bort
mjau
løy
hjernen
peis
tøy
irk
kort
tøye
taisilke
meis
køye
klærne
reis
sørvart
fjerne
forchlår
nøye
raute
seil
møye
førti

3

sorter
feit
bjørn
forstå
pauke
føye
veik
dyrt
tøyle
feig
først
tøys
en vørt
øyne
pause
ørske
støye
peil
bøyle
hørsel
furte
veie
stjerne
røyne
støy
farse
søyle
feile
terte
føyde

4

bøyde
turne
teina
seile
drøy
marsvin
myrte
seier
turnerne
sprøyte
skøyer
bleie
flause
en rein
bursdag
arbeid
moderne
drøye
steil
fløy
steile
meiser
mars (måned)
gjerne
brøyte
meisen
vært
knaus
fløyel
Mars (planet)

Til pedagogen: Ramsene kan leses på skolen eller hjemme, som repetert lesing. Man kan ha ei ramse per dag. De kan også benyttes sammen med bokstav-/bokstavgruppekort. Ved undervisning individuelt og i grupper kan lærer dikttere fra ramsene, og elevene skriver ordene med bokstavkort. Ved få elever kan man gi barna ulike ord i eget tempo, noe som hindrer sammenlikning og øker effektiviteten. I hel klasse med stasjonsundervisning kan barna på bokstaveskestasjonen dikttere hverandre ord to og to eller tre og tre. Etter for eksempel fem ord bytter man rolle, så alle får skrevet. Eleven som dikterer, farger ordet han har diktert, med lys farge eller krysser av. Slik vet gruppa hvor langt de er kommet til neste økt. Ved stum bokstav sier den som dikterer, fra på forhånd.

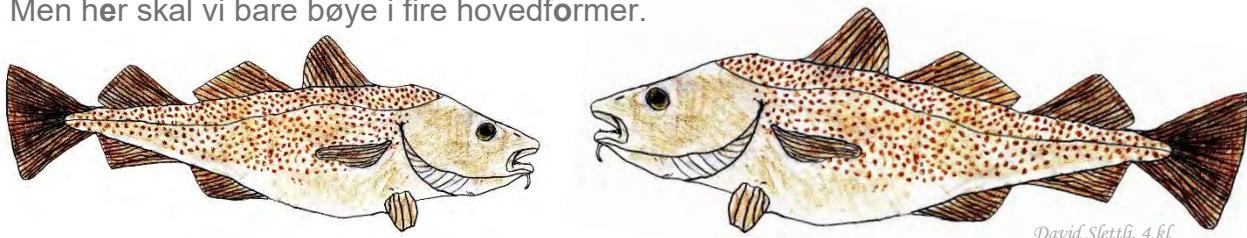
STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD, FEIT O HAR Å-LYD, FEIT E HAR Æ-LYD.

Ekstraoppgave 1: Bøy substantivene i ſ-lyd med rs-verset.

Ubestemt form entall (en, ei, et)	Bestemt form entall (den, det)	Ubestemt form flertall (flere)	Bestemt form flertall (de)
(en) mor			
(en) far			
(en) torsk			
	hørselen		
(en) oppførsel		-----	-----
kjøttfarse			
(ei) sursild			
	marsvinet		
	bursdagen		
(et) vers			
(ei) sursild			
(ei) kro			

NB: I sangen står mor og far i eieform: mors og fars.

Men her skal vi bare bøye i fire hovedformer.

Ekstraoppgave 2: Bøy verbene i ſ-lyd med rs-verset.

Å skje	Det skjer nå	Det skjedde	Det har skjedd	Det hadde skjedd
Infinitiv	Presens	Preteritum	Perfektum	Preteritum perfektum
heter				
er				
liker				
forstår				
forslår				
er				
	ble			
forstyrrer				
forspiser				
skal				
klarer				
å si				

Ekstraoppgave 3: Les vanskeligere ord med rs, rn, rt og diftonger.

1

nærsynt
fornøyd
reisverk
kaianlegg
laurbær
vertskap
seiersrop
hårnål
støyende
forstuet
sveitsisk
reinlav
maurbitt
reisevant
torner
reisebyrå
forstyrrelse
vertskap
meisunge
høylåve
skinndaud
høyrygget
vårnatt
fortida
forslaget
peisblåser
fornøyelse
maurbille
peiskrok
bortgjemt
reinjakt
forsiktighet
tornado
maursti

2

blåveis
turnere
fortelle
haugen
førspist seg
høyvokst
røyskatt
barbeint
reinlender
undertrøye
fortelleren
forstyrrelse
reisetid
meieri
reinsdyr
haiene
reinbukk
høyrøstet
gjerne
høyonn
seikaker
overkøye
steikepanne
høytidelig
peishylle
seilduk
fartøy
høyrehendt
hjernen
seierskrans
høysnue
breisida
bjørnebær
bortover

3

brøytebil
høydehopp
maursyre
hauken
fortøye
forsinket
høytaler
nøysomhet
speilegg
førstemann
høyskole
sveitser
reinkalv
artister
reisende
børseløp
høysommer
øyenbryn
seiersrus
steinrøys
snauhogst
feiekost
reiserute
bortføre
haifinne
høydedrag
morn
fløyte
barskhet
reiselyst
høyrevridd
sveitserost
fornuft
feilplassert

4

møysommelig
fyrstelig
stjerneskudd
artige
seierspall
fornavn
fløyelsgrøt
høyvann
reiseleder
maidag
marsipankake
skulderreim
kaiområde
fornye
hårbøyle
seiltur
veiarbeid
fortauskant
høydeskrekks
børsteskraft
øyenvipper
seiersfest
fornye
reisemål
peispuster
førstkommande
høydehopper
haugevis
høyspent
beinbrudd
høydemål
fornyelse
bortforklare
fyrstekake

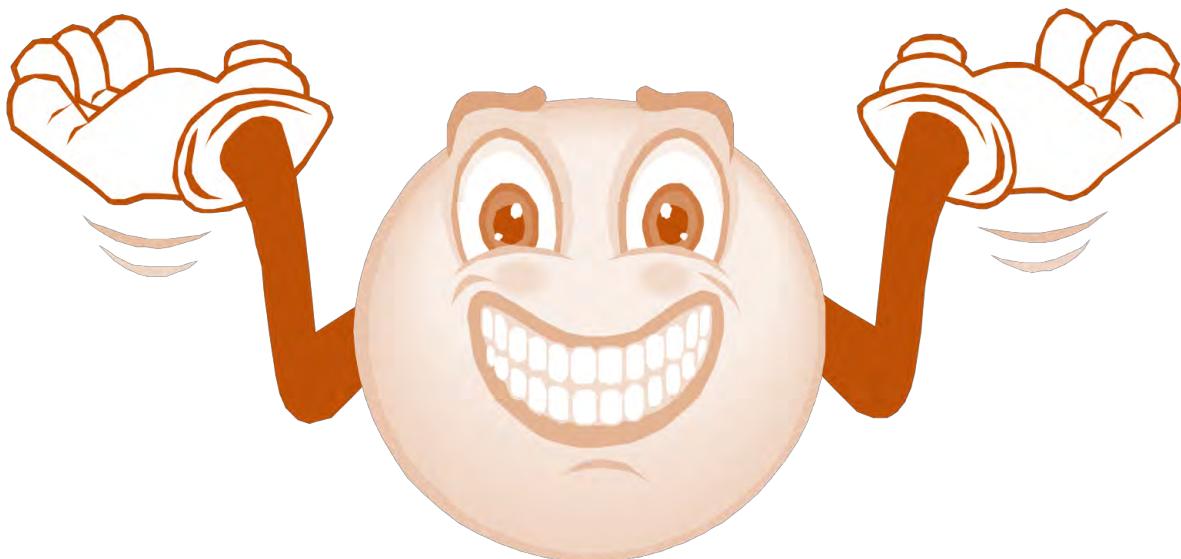
STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD, FEIT O HAR Å-LYD, FEIT E HAR Æ-LYD, FEIT G HAR K-LYD.

Ekstraoppgave 4: Finn lyden ſ skrevet med symbolet rds.

Si lyden mens du tegner ring rundt symbolet (bokstavgruppa).
Tell opp til slutt hvis du har lyst.

Bgreifædrdsauvmrdstupaupøeiubystpaurdseivdejæjfvrds
spgrdsaudgævmrdstuyipauseirdsjstpauæjfvrhdsspgaudgtrd
skvdauvrdskøfeiøulbrdsdvevjæjfvrhdsspgaudgtynvkrdstup
aupærdslkøubystpdrdsspgyaurdbsbgråkvyeirdstuøpirdsuby
srdsaujærdsågmerdsvdiejfsvhrdspgaiudtyaubgråkvdstupa
uplkøfeirdsbygmejæjfvhautgråkdaurdsmrdstuvpauistpæfv
hrdsiæsprødgauyøeifædauveimrdstupauøubyrdssstpauvrds
deiæjfejvhrdsaubgrårdskvyeifædrdsmirdstupauplkrdseiøur
rdstpaurdsæågrdsvdiejprdsloedaubygræiknhmgvøæledlgh

Jeg fant _____ stykker.

Ekstraoppgave 5: Skriv s-ord med symbolet rds (stum d mellom r og s).

ordspill

ordspråk

nordspissen

nordsida

nordstjernen

nordsame

jordsmønn

jordskorpa

jordslag

jordskred

Wikimedia Commons, public

STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD

Ekstraoppgave 6: Skriv s-ord med symbolet rds (stum d mellom r og s).

gårdsplass

gårdsbruk

gårdsvei

gårdstun

gårdsgutt

gårdskar

gårdsarbeider

bordsalt

bordstørrelse

hardstappet

Rawpixel.com

STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD

Andrew Kfritin, Dreamstime.com

Ekstraoppgave 7: Skriv s-ord med symbolet rds i løkkeskrift.

jordsmønn

jordskred

jordslag

jordskorpa

ordspill

ordspråk

nordsida

nordspissen

nordstjernen

nordsamer

Celine Bastberget, Christoffer Goldie, Ragnhild Haakenstad, 4.klf, Eline Christin Leed Bauge, 5.klf. Foran v./landskap: TK, Mønster/farger: Miriel Karstad, 1.klf.

STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD

Ekstraoppgave 8: Skriv s-ord med symbolet rds i løkkeskrift.

bordsalt

bordstørrelse

hardskappet

gårdsplass

gårdbru

gårdsvi

gårdskun

gårdsgutt

gårdskar

gårdsarbeider

STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD

Ekstraoppgave 9: Les sj-ord med symbolet rds (stum d mellom r og s).

1

ordspill
ordspråk
ordsamler
bordsalt
nordspissen
nordstjernen
Nordstatene
Nordstrand
Nordseter
nordsame

2

gårdsbruk
gårdsvei
gårdstun
gårdsgutt
gårdspllass
gårdshund
gårdsnavn
gårdssarbeid
gårdssarbeider
gårdstun

3

Fjordsand
Fjordsund
fjordsalt
jordskuffe
jordsmonn
jordskorpa
jordskred
jordslag
jordstjerne
jordslott

Eline Bauge, 5.kl. & Mirel Karstad, 1.kl.

Toril Karstad

Ekstraoppgave 10: Les sj-ord med O-vikar og E-vikar.

1 O-vikar!!!

torsdag
norsk
forslag
til overs
overse
oversikt
oversette
oversiden
overskrift

2 O-vikar!!!

sparsom
varsom
morsom
forstyrre
forstue
forsyne
forsynt
forsvinne
forsommer

3 O-vikar!!!

forstå
forsøk
forsøke
kors
torsk
dorsk
forske
forskeren
oppførsel

4 E-vikar!!!

fersk
vers
fersken
verst
universitet
person
personlig
herskap
persienne

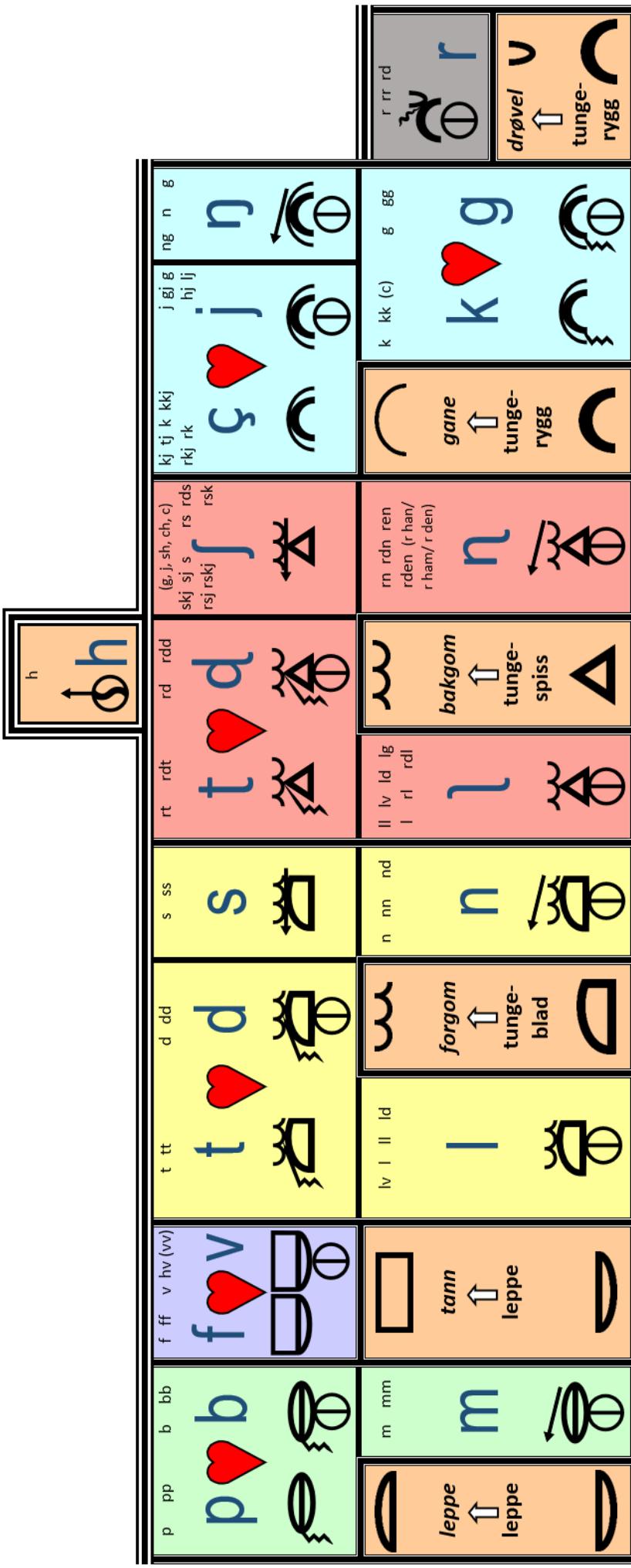
STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD, FEIT O HAR Å-LYD, FEIT E HAR Æ-LYD.

Ekstraoppgave 11: Les ord med konsonantforbindelser.

1 -FT	2 -VD	d 3 -RK	4 -MP
løft	prøvd	ørken	lampe
løfte	gravd	yrke	tempen
løftet	gravde	bark	stampe
rift	krevd	dyrke	trampe
vifte	krevede	ark	damp
tøft	levd	harke	dampe
vifta	levde	mark	gamp
luft	vevd	pirke	dempe
lufta	vevde	marka	vimpel
skaft	bedøvd	park	hamp
skaftet	bedøvde	lirke	lompe
saft	kløvd	agurk	hempe
safta	kløvde	nurk	ramp
hefte	røvde	virke	rampete
teft	behøvd	tyrker	lempe
rafte	behøvde	bjørk	svamp
kløft	hevde	dirke	tramp
kløfta	hevder	mørk	trampe
røft	prøvd	mørke	stempel
kort Å med O	høfte	gravd	amper
kort Å med O	kofte	gravde	pimpe
J-lyd med g	gift	krevd	temperatur
J-lyd med g	gifte	krevede	Tyrkia s foran l =ʃ slamp

Språklydhus på oslomål inkludert skarre-r og bokstavløse lyder

Vokaler: **a** **e¹** **e²** **i** **o** **u** **y** **æ** **ø** **å**

Diftonger: **ei** **au** **øy** **ai** **ay** **ay** **oi** **oi**

Fokus © Toril Karstad Kreativ Læring
Hjerte symboliserer stemt/ustemt-par. Døra angir artikulasjonssted, der nedre artikulator er aktiv og derfor nevnes først (lepper mot tann).
Bokstaver og bokstavgrupper i liten skrift forteller om språklydens skrivemåter, der stumme bokstaver regnes som del av grafemet.